

Alteveer, Alteveersterweg 6
(Gemeente Stadskanaal)

Een Inventariserend
Archeologisch Veldonderzoek

Steekproefrapport 2010-03/04

*Alteveer, Alteveersterweg 6
(Gemeente Stadskanaal, Gr.)
Een Inventariserend Archeologisch
Veldonderzoek*

Een onderzoek in opdracht van
Pietersma & Spoelstra

Steekproefrapport 2010-03/04
ISSN 1871-269X
auteur: drs. J.M.G. Bongers (fysisch geograaf)
autorisatie: dr. J. Jelsma (senior register KNA-
archeoloog)

De Steekproef werkt volgens de Kwaliteitsnorm
Nederlandse Archeologie 3.1

Foto's en tekeningen zijn gemaakt door de
Steekproef bv, tenzij anders vermeld.

© De Steekproef bv, Zuidhorn, maart 2010

Niets uit deze uitgave mag worden
vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt zonder
bronvermelding.

De Steekproef bv aanvaardt geen
aansprakelijkheid voor eventuele schade
voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of
het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

De Steekproef bv
Archeologisch Onderzoeks- en Adviesbureau
Hogeweg 3
9801 TG Zuidhorn

<i>telefoon</i>	050 - 5779784
<i>fax</i>	050 - 5779786
<i>internet</i>	www.desteekproef.nl
<i>e-mail</i>	info@desteekproef.nl
<i>kvk</i>	02067214

Inhoud

Samenvatting

1. Inleiding.....	1
1.1 Aanleiding en doel (KNA 3.1 LS01).....	1
1.2 Locatiebeschrijving (KNA 3.1 LS02).....	2
2. Bureauonderzoek.....	3
2.1 Bronnen.....	3
2.2 Fysische geografie (KNA 3.1 LS04).....	3
2.3 Archeologie (KNA 3.1 LS04).....	4
2.4 Historische geografie (KNA 3.1 LS03).....	5
2.5 Archeologisch verwachtingsmodel (KNA 3.1 LS05).....	6
3. Veldonderzoek.....	7
3.1 Aanpak veldonderzoek (KNA 3.1 VS01).....	7
3.2 Resultaten veldonderzoek (KNA 3.1 VS02, VS03).....	8
4. Conclusies en advies.....	9

Appendix:	- archeologische periodes
	- archeologische kaart
	- boorstaten
	- laagbeschrijvingen boringen volgens Archeologische Standaard
	Boorbeschrijvingsmethode

Samenvatting

In verband met de geplande bouw van een pluimveestal heeft een inventariserend archeologisch veldonderzoek plaatsgevonden aan de Alteveersterweg 6 te Alteveer, gemeente Stadskanaal, provincie Groningen. Voor de bouw van de stal zijn graafwerkzaamheden nodig. Doel van het onderzoek is vast te stellen of in het gebied archeologische waarden aanwezig zijn die hierdoor bedreigd worden.

Het onderzoek bestaat uit een bureau- en een veldonderzoek. Bij het bureauonderzoek zijn bronnen geraadpleegd op het gebied van fysische geografie, archeologie en historische geografie. Bij het veldonderzoek zijn een veldkartering uitgevoerd en zijn zes boringen geplaatst om archeologische indicatoren op te sporen en om de gaafheid van de bodem te bepalen.

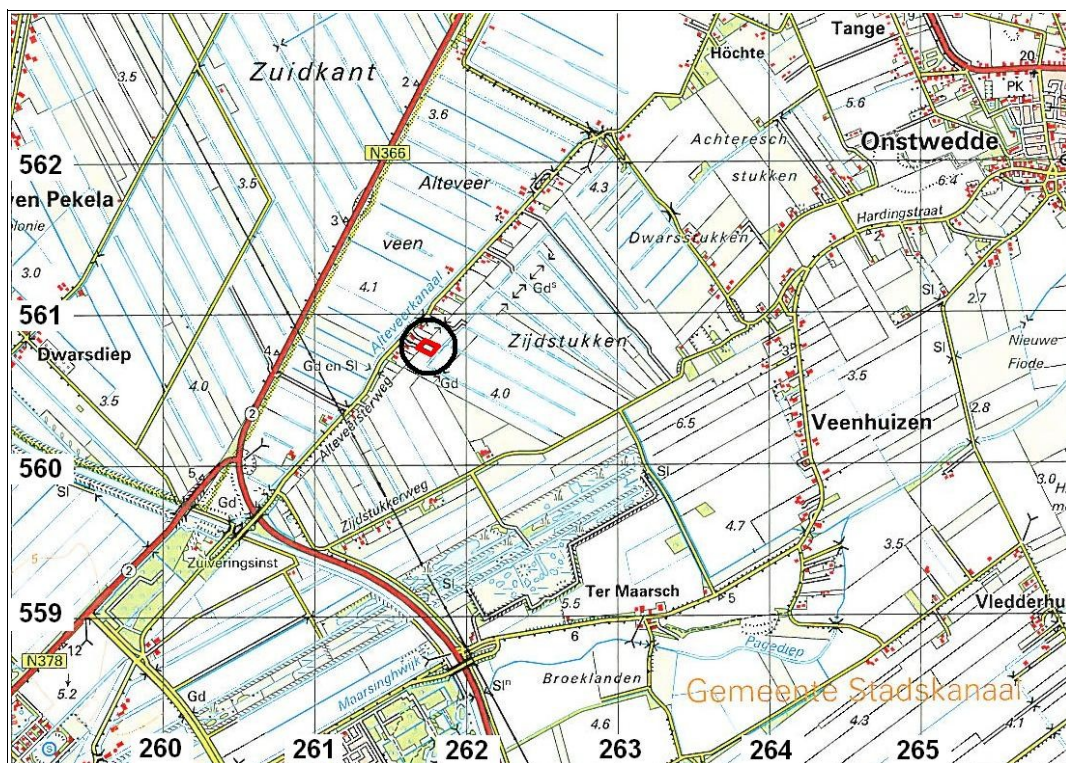
Uit het bureauonderzoek blijkt dat het onderzoeksgebied omstreeks het neolithicum veranderde in een veenmoeras. De dichtstbijzijnde archeologische waarde is een mesolithische vuursteenafslag op een kilometer afstand. Uit het veldonderzoek blijkt dat het plangebied ook voorafgaand aan het veenmoeras al relatief nat geweest is. Daardoor lijkt het geen aantrekkelijke vestigingsplaats te zijn geweest voor mensen tijdens de prehistorie. De enige uitzondering is mogelijk een voormalige zandkop op het terrein. Deze is echter afgetopt, waardoor eventueel aanwezige archeologische grondsporen verloren zullen zijn. Eenduidig archeologische indicatoren zoals bewerkt vuursteen zijn niet gevonden. Het advies luidt om geen nader archeologisch onderzoek te ondernemen.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en doel (KNA 3.1 LS01)

In opdracht van Pietersma en Spoelstra, vertegenwoordigd door de heer A.J. Spoelstra, is een inventariserend archeologisch veldonderzoek uitgevoerd aan de Alteveersterweg 6 te Alteveer, gemeente Stadskanaal. De aanleiding voor het onderzoek is de geplande bouw van een pluimveestal. De fundering voor deze stal zal de bodem ter plaatse verstoren. Doel van het onderzoek is vast te stellen of archeologische waarden aanwezig zijn die door deze bodemingrepen bedreigd worden.

Het onderzoek bestaat uit een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek. Bij het bureauonderzoek is een archeologisch verwachtingsmodel van het gebied gemaakt aan de hand van beschikbare fysisch-geografische, archeologische en historisch-geografische informatie. Tijdens het veldonderzoek is dit verwachtingsmodel getoetst. Daartoe is gezocht naar archeologische indicatoren en is bepaald wat de gaafheid van de bodem is.

Figuur 1: Alteveer op een uitsnede van de topografische kaart 1:50.000. Het onderzoeksgebied Altveersterweg 6 is rood omlijnd weergegeven binnen de zwarte cirkel.

1.2 Locatiebeschrijving (KNA 3.1 LS02)

Het onderzoeksgebied aan de Alteveersterweg 6 is gelegen in het buitengebied tussen Stadskanaal en Alteveer, op circa 3 kilometer ten zuiden van Alteveer. De nieuwe pluimveestal komt noordoostelijk van de bestaande stal. Tijdens het onderzoek was dit terrein nog in gebruik als akker (zie Figuur 2).

Figuur 2: Alteveer, Alteveersterweg 6: foto genomen in westelijke richting. De nieuwe stal is gepland ter plaatse van de akker.

Tabel 1: Alteveer, Alteveersterweg 6: administratieve gegevens.

provincie:	Groningen
gemeente:	Stadskanaal
plaats:	Alteveer
toponiem:	Alteveersterweg 6
bevoegde overheid:	Gemeente Stadskanaal
opdrachtgever:	Pietersma & Spoelstra
oppervlakte:	0,5 hectare
hoogte:	4 meter + NAP
grenscoördinaten:	noord: 261,746 / 560,878 oost: 261,839 / 560,831 zuid: 261,811 / 560,783 west: 261,717 / 560,832
kaartblad:	13C
onderzoeksmeldingsnr:	39854
uitvoeringsperiode:	12 maart 2010
onderzoeksdiepte:	120 centimeter
beheer documentatie:	Noordelijk Archeologisch Depot te Nuis, Provincie Groningen, De Steekproef bv, E-depot en RCE

2. Bureauonderzoek

2.1 Bronnen

Voor het bureauonderzoek zijn onderstaande bronnen gebruikt:

Tabel 2: Alteveer, Alteveersterweg 6: geraadpleegde bronnen.

AHN-Viewer. www.AHN.nl. Actueel Hoogtebestand Nederland. Rijkswaterstaat, Adviesdienst Geo-informatie en ICT.

Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode. Archeologie Leidraad 3. J.H.A. Bosch, 7 maart 2005.

Bodemkaart van Nederland 1:50.000. Blad 13 Oost Groningen. Stichting voor Bodemkartering. Wageningen, 1985.

Centraal Archeologisch Archief (CAA) en Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) [ARCHIS].

Fysisch geografische kaart van Groningen, schaal 1:50.000, Fysische Geografie in de Provincie Groningen. Milieu en Landschapsonderzoek. Provinciale Planologische Dienst van Groningen. F. L. Snijders. Afdeling Landinrichting, mei 1985.

Huguenin, de Atlas van. Militair-topografische kaarten van Noord-Nederland, 1819-1829. H.J. Versfelt en M. Schroor. Heveskes Uitgevers. Groningen/Veendam, 2005.

Kooper, de Atlas van. Oude kaarten van de provincie Groningen. Meindert Schroor. Bedum, 2003.

De Ondergrond van Nederland. E.F.J. de Mulder, M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff & T.E. Wong. Wolters-Noordhoff. Groningen/Houten, 2003.

Topografische Atlas Nederland, schaal 1:50.000. ANWB. Den Haag, 2002.

Www.WatWasWaar.nl

2.2 Fysische geografie (KNA 3.1 LS04)

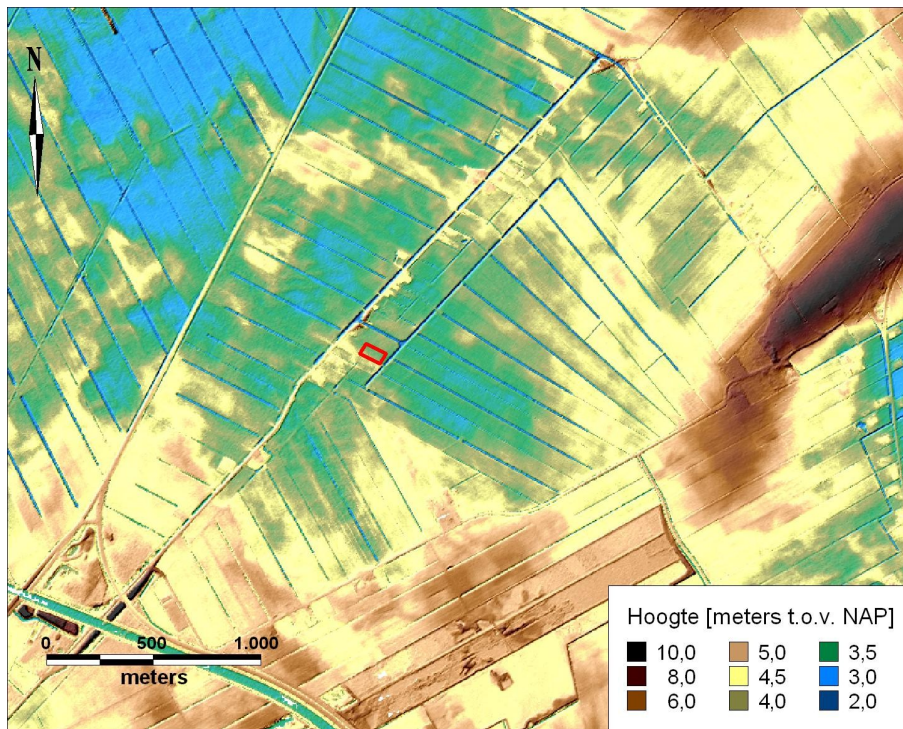
In Alteveer en even ten zuiden van het dorp (in Höchte) ligt een morene uit de ijstijd. De maximale hoogte van deze morene is tien meter boven NAP. Het onderzoeksgebied zelf ligt in een lager gedeelte ten zuiden van het dorp (zie Figuur 3).

Omstreeks het neolithicum is de vernatting in het gebied zo sterk dat een veenmoeras ontstaat (De Mulder *et al.* 2003). Datering van een monster uit de veenbasis genomen op 1,7 kilometer ten zuiden van het plangebied geeft een ouderdom van 3050 ± 25 ¹⁴C-jaren (ARCHIS waarneming 238302, zie Tabel 3). Ter plaatse van het plangebied ligt het maaiveld twee meter lager waardoor vernatting en veenvorming daar waarschijnlijk eerder is opgetreden.

De omgeving van het onderzoeksgebied is op de bodemkaart gekarteerd als een veengrond met een veenkoloniaal dek (iVz). Het zand onder dit dek ligt

ondieper dan 120 cm waarbij geen humuspodzol aanwezig is.

Het grondwater heeft een gemiddeld hoogste stand van minder dan 40 centimeter beneden maaiveld en een gemiddeld laagste stand van 80 tot 120 cm centimeter (grondwatertrap III).

Figuur 3: Alteveer, Alteveersterweg 6: Hoogtekaart gemaakt met behulp van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN). Het onderzoeksgebied is rood omlijnd weergegeven. Het ligt op een relatief laag deel in het landschap.

2.3 Archeologie (KNA 3.1 LS04)

De dichtstbijzijnde archeologische waarde in de omgeving van het plangebied is van een vuurstenen afslag uit het mesolithicum op een kilometer noordwestelijk. Op iets grotere afstand ligt een terrein van archeologische waarde zijnde een mesolithische nederzetting (CAA-nr. 7348). Andere meldingen verder ten westen van het onderzoeksgebied laten eveneens materiaal daterend uit het mesolithicum zien, waarbij een duidelijke concentratie gelegen is bij Dwarsdiep (CMA-nr. 7223). Op dat terrein zijn aanwijzingen voor mesolithische bewoning gevonden in de vorm van bewerkt vuursteen en haardkuilen.

Er zijn eveneens bewijzen voor bewoning tijdens de periode neolithicum tot bronstijd. Zo is er op 1,5 kilometer ten westen van het plangebied een laat-neolithische stenen bijl aan het licht gekomen bij landbouwwerkzaamheden. Op circa twee kilometer ten oosten van het onderzoeksgebied zijn eveneens een stenen bijl (neolithicum-bronstijd) en een vuurstenen spits uit de Enkelgraf-

cultuur gevonden. De vondsten in dit oostelijke gebied liggen op De Tichelberg, een glaciële rug bij Veenhuizen.

Op de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden heeft het plangebied een middelhoge trefkans op archeologische waarden (zie Appendix Archeologische Kaart).

Tabel 3: Alteveer, Alteveersterweg 6: archeologische waarden in de omgeving. Voor de ligging zie Appendix Archeologische Kaart. Voor datering zie Appendix Archeologische Periodes.

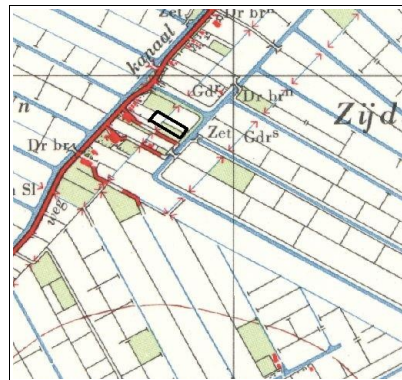
CMA / CAA	RD-coördinaten	Datering	Omschrijving
monumenten			
7348 (13C-020)	260,593/561,353	mesolithicum	Nederzetting
7223 (12H-016)	259,206/559,341	mesolithicum	Nederzetting
waarnemingen			
16675 (12HN-33)	259,780/559,820	mesolithicum - neolithicum	Vuursteen, steen, vuurstenen werktuig/gereedschap en een haardkuil
16705 (12HN-43)	259,730/559,480	mesolithicum	Meerdere fragmenten vuursteen
16706 (12HN-44)	259,650/559,640	mesolithicum	Meerdere fragmenten vuursteen
17685 (13CN-28)	261,370/561,780	mesolithicum	Vuurstenen afslag
18402 (13CN-31)	263,720/560,870	neolithicum laat A	Vuurstenen spit van het type denneboom, behorend tot de Enkelgraf-cultuur
18405 (13CN-34)	263,620/560,450	neolithicum vroeg - bronstijd	Stenen bijl
37471 (13CN-52)	260,280/561,280	neolithicum laat	Vuurstenen bijl
44869 (13CN-53)	260,125/562,275	mesolithicum	Twee vuurstenen kernen, 1 brok vuursteen en een vuurstenen B-spits
238253 (13CN-46)	263,900/561,100	-	Keileemrug De Tichelberg
238302 (13CN-50)	261,690/559,130	-	Veenmonsters uit veenbasis genomen en gedateerd: 3050 BP

2.4 Historische geografie (KNA 3.1 LS03)

Op de militaire topografische kaart van 1852-1853 is duidelijk te zien dat het plangebied nog niet als zodanig bestond. In die tijd was het nog onderdeel van een groot veengebied, het Alteveer Veen. Uit het kaartmateriaal uit 1906

blijkt dat de eerste vervening heeft plaatsgevonden in het gebied ten westen van het Alteveerkanaal. De eerste bewoning in de buurt van het perceel en de ligging van de sloten zoals we deze nu nog zien is weergegeven op de topografische militaire kaart van 1935.

Vanaf dat moment is steeds hetzelfde beeld te zien op de topografische kaarten. Er zijn geen aanwijzingen voor voormalige bebouwing in het plangebied. Wel heeft een sloot door het terrein gelopen die nu gedempt lijkt.

Figuur 4: Plangebied Alteveer, Alteveersterweg 6 op een topografische kaart uit 1959, schaal 1:25.000. Het plangebied wordt aangegeven door de zwarte rechthoek.

2.5 Archeologisch verwachtingsmodel (KNA 3.1 LS05)

Onderzoeksgebied Alteveersterweg 6 ligt in een veengebied dat zich omstreeks het neolithicum ontwikkelde. Door het veen werd het gebied minder geschikt als vestigingsplaats voor mensen. Voor die tijd lijkt het gebied ook relatief nat te zijn aangezien volgens de bodemkaart het onderliggende zand ongepodzoleerd is. Mogelijk waren zandkoppes wel voldoende droog als verblijfplaats. Archeologische waarden hierop zullen dateren uit het mesolithicum, maar paleolithicum, neolithicum en bronstijd kunnen niet uitgesloten worden. Mogelijke archeologische indicatoren zijn houtskoolresten en bewerkt vuursteen.

Tabel 4: Alteveer, Alteveersterweg 6: specificatie archeologische verwachting.

datering:	steentijd-bronstijd
complextypen:	nederzetting
omvang:	hele plangebied
diepteligging:	top van het zand onder het veen
locatie:	hele plangebied
prospectiekenmerken:	houtskool en vuursteen
mogelijke verstoringen:	ploegen, voormalige sloot

3. Veldonderzoek

3.1 Aanpak veldonderzoek (KNA 3.1 VS01)

Het veldonderzoek heeft plaats gevonden op 12 maart 2010. Er zijn zes verkennende boringen verricht (zie Figuur 5). De boringen zijn gedaan op twee raaien die een onderlinge afstand hebben van dertig meter. Op deze raaien ligging de boringen op veertig meter van elkaar. De boringen zijn uitgevoerd met een edelmanboor van zeven centimeter doorsnede.

Figuur 5: Alteveer, Alteveersterweg 6: boorpuntenkaart. Het plangebied is aangegeven door een onderbroken witte lijn. De genummerde punten geven de ligging van de boringen weer.

De opgeboorde grond is doorzocht op archeologische indicatoren door het laagsgewijs af te snijden in de boorkop en door het vervolgens te zeven op een zeef met mazen van vier millimeter doorsnede. De boringen zijn gezet tot een diepte van circa een meter beneden maaiveld. De resultaten van de boringen zijn opgenomen in de Appendix in de vorm van boorstaten en laagbeschrijvingen.

Van alle boringen zijn de RD-coördinaten bepaald met behulp van GPS. De hoogte van de boorlocaties is bepaald met behulp van het Actueel

Hoogtebestand Nederland. Op het terrein is een veldkartering uitgevoerd door de akker af te lopen in banen met een onderlinge afstand van vijf meter. De vondstzichtbaarheid was goed (zie Figuur 2).

3.2 Resultaten veldonderzoek (KNA 3.1 VS02, VS03)

In het plangebied aan de Alteveersterweg 6 is pleistoceen dekzand aangeboord waarvan de top op circa 0,6 meter beneden maaiveld ligt. In het dekzand zitten lagen lemig zand en leem. Blijkbaar was het gebied op het moment van deze afzettingen tijdens de laatste ijstijd relatief nat. In de top van het pleistocene zand heeft niet of nauwelijks bodemvorming plaats gevonden, wat er op duidt dat het gebied ook na de ijstijd doorgaans nat bleef. Op het dekzand is een restant aanwezig van twee decimeter onveraard bruin veen. Op de overgang van het zand naar het veen zit twee centimeter sterk veraard zwart veen (smeerlaag). Op het veen ligt ten slotte vier decimeter opgebracht zand.

Ter plaatse van boring 1 (westelijke hoek) is de bodem verstoord tot 1,1 meter diepte. Volgens de pluimveehouder, de heer Nieboer, is hier circa 30 tot 40 jaar geleden zand van onder het veen weg gegraven ter versteviging van de grond. Bij boring 5 is direct onder de bouwvoor het gele zand van de C-horizont aangetroffen. Blijkbaar heeft hier oorspronkelijk een dekzandkop gezeten die door egalisatie is afgetopt.

Doordat het pleistocene zand onvoldoende (lang) droog geweest is voor podzolering, lijkt het evenmin geschikt te zijn geweest als vestigingsplek voor mensen tijdens de prehistorie. Uitzondering hierop is mogelijk de voormalige zandkop bij boring 5. Echter als daar archeologische sporen hebben gezeten, dan zullen die door verwijdering van de kop verloren zijn gegaan. Eventuele artefacten zoals vuurstenen werktuigen zullen uit hun context zijn gehaald. Waarschijnlijk is de grond van de zandkop verspreid over de omgeving. Maar daar zijn bij de veldkartering geen vondsten gedaan van bewerkt vuurstenen of van andere artefacten. De enige mogelijke archeologische indicator bestaat uit brokken houtskool die bij boring 3 in de zuidelijke hoek zijn gevonden op de overgang van het zand naar het veen. Echter een menselijke oorzaak hiervan ligt niet voor de hand, omdat het oorspronkelijk een minder hoog gelegen plek geweest is in het gebied.

4. Conclusies en advies

Plangebied Alteveersterweg 6 ligt op een relatief laag gelegen deel van het landschap. Omstreeks het neolithicum ontwikkelde zich een veenmoeras. De dichtstbijzijnde archeologische waarde is van een vuursteenafslag uit het mesolithicum die op een kilometer afstand is gevonden. Op grotere afstand zijn in de omgeving vondsten gedaan uit het neolithicum en de bronstijd.

Op de plek van de te bouwen stal zit ongepodzoleerd zand dat is afgedekt door een veenrestant van twee decimeter. De top van het zand is op het grootste deel van het terrein intact. Eventueel aanwezige archeologische grondsporen zullen daardoor algemeen in goede staat verkeren. Echter aangezien het terrein onvoldoende (lang) droog geweest is voor podzolering, zal het ook niet geschikt geweest zijn als verblijfplaats voor mensen tijdens de prehistorie. De enige uitzondering is een voormalige zandkop op het terrein. Deze is echter bij egalisatie afgetopt, waardoor eventuele archeologische grondsporen ter plaatse verloren zullen zijn. Het archeologisch verwachtingsmodel dat mogelijk bewoning geweest is op zandkoppen in het gebied wordt door het onderzoek niet bevestigd.

Op basis van de resultaten adviseren wij geen nader archeologisch onderzoek te ondernemen. Indien bij graafwerkzaamheden onverhoopt toch archeologische grondsporen worden aangetroffen en / of archeologische vondsten worden gedaan, dient hiervan direct melding te worden gemaakt bij de provinciaal archeoloog dhr. H.A. Groenendijk (050-3164291 / 06-25021149) en bij de gemeente Stadskanaal, conform de Monumentenwet 1988, artikel 53 & 54.

Appendix

Alteveer, Alteveersterweg 6

- archeologische periodes
- archeologische kaart
- boorstaten
- laagbeschrijvingen boringen volgens
Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode

Archeologische periodes

paleolithicum:		ijzertijd:	
paleolithicum vroeg:	tot 300.000 BP	ijzertijd vroeg:	800 - 500 vC
paleolithicum midden:	300.000 - 35.000 BP	ijzertijd midden:	500 - 250 vC
paleolithicum laat:	35.000 BP - 8.800 vC	ijzertijd laat:	250 - 12 vC
paleolithicum laat A:	35.000 - 18.000 BP	romeinse tijd:	
paleolithicum laat B:	18.000 BP - 8.800 vC	romeinse tijd vroeg:	12 vC - 70 nC
mesolithicum:		romeinse tijd vroeg A:	12 vC - 25 nC
mesolithicum vroeg:	8.800 - 7.100 vC	romeinse tijd vroeg B:	25 - 70 nC
mesolithicum midden:	7.100 - 6.450 vC	romeinse tijd midden:	70 - 270 nC
mesolithicum laat:	6.450 - 4.900 vC	romeinse tijd midden A:	70 - 150 nC
neolithicum:		romeinse tijd midden B:	150 - 270 nC
neolithicum vroeg:	5.300 - 4.200 vC	romeinse tijd laat:	270 - 450 nC
neolithicum vroeg A:	5.300 - 4.900 vC	romeinse tijd laat A:	270 - 350 nC
neolithicum vroeg B:	4.900 - 4.200 vC	romeinse tijd laat B:	350 - 450 nC
neolithicum midden:	4.200 - 2.850 vC	middeleeuwen:	
neolithicum midden A:	4.200 - 3.400 vC	middeleeuwen vroeg:	450 - 1.050 nC
neolithicum midden B:	3.400 - 2.850 vC	middeleeuwen vroeg A:	450 - 525 nC
neolithicum laat:	2.850 - 2.000 vC	middeleeuwen vroeg B:	525 - 725 nC
neolithicum laat A:	2.850 - 2.450 vC	middeleeuwen vroeg C:	725 - 900 nC
neolithicum laat B:	2.450 - 2.000 vC	middeleeuwen vroeg D:	900 - 1.050 nC
bronstijd:		middeleeuwen laat:	1.050 - 1.500 nC
bronstijd vroeg:	2.000 - 1.800 vC	middeleeuwen laat A:	1.050 - 1.250 nC
bronstijd midden:	1.800 - 1.100 vC	middeleeuwen laat B:	1.250 - 1.500 nC
bronstijd midden A:	1.800 - 1.500 vC	nieuwe tijd:	
bronstijd midden B:	1.500 - 1.100 vC	nieuwe tijd A:	1.500 - 1.650 nC
bronstijd laat:	1.100 - 800 vC	nieuwe tijd B:	1.650 - 1.850 nC
		nieuwe tijd C:	1.850 - heden